

Естетичне виховання учнів засобами українського музичного фольклору

***Анотація.** У статті розглядається поняття музичного фольклору, його вплив на свідомість учнів; визначаються особливості використання фольклору як засобу естетичного виховання.*

***Ключові слова:** естетичне виховання, свідомість учнів, український музичний фольклор.*

***Abstract.** The article considers the concept of musical folklore, its impact on the minds of students; features of use of folklore as means of aesthetic education are defined.*

***Key words:** aesthetic education, students' consciousness, Ukrainian musical folklore.*

Постановка проблеми. Сьогоднішня система виховання вимагає постійного відтворення емоційно-естетичного, творчого, морального та інтелектуального потенціалу народу, реалізує всебічне та глибоке пізнання народної спадщини, історії, культури, духовності, пізнання кожним учнем самого себе як індивідуальності і як частини нації. А отже головною метою загальноосвітньої школи стає переосмислення, переорієнтація та вплив на формування високоморальної громадської та національної позиції, потягу до прекрасного, важливу роль в досягненні якої набуває українська народнопісенна культура й особливо, українська народна пісня.

На уроках музичного мистецтва учні мають можливість відчутти красу української народної музичної культури, осягнути інтонаційні особливості музики українського народу, відчутти національну своєрідність, спільне і відмінне в музиці різних народів. Розвиток музично-естетичних смаків слід реалізовувати через українську народну пісню, адже саме вона займає передове місце в народному фольклорі.

Аналіз попередніх досліджень. Ідею виховання на основі творів фольклору відстоювали видатні педагоги, письменники: Х. Алчевська, Б. Грінченко, М. Драгоманов, О. Духнович, М. Костомаров, І. Котляревський, Г. Сковорода, Л. Українка, І. Франко, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші.

Проблема виховання учнів засобами народного мистецтва традиційно займає вагомим місце в наукових дослідженнях провідних вітчизняних істориків, мистецтвознавців, фольклористів, педагогів. Серед них роботи В. Верховинця, М. Лисенка, О. Огієнка, Ю. Руденко, В. Скуратівського, О. Смоляка, К. Сосенка, М. Стельмаховича та інших. Сучасні педагоги надають великого значення використанню дитячого фольклору в навчанні та вихованні дітей.

Мета статті – виявити вплив українського музичного фольклору на музично-естетичне виховання школярів.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що музична культура людини є невід'ємною від культури народу до якого належить або серед якого

живе. Любов до народної музики, пісні – найприродніше і найглибше природне начало людського життя. Багатовікова історія показує, що виховання дітей завжди відбувалось поруч з народним мистецтвом, музичним фольклором. Недарма в народі кажуть: «Музика без'язика, а народ збирає», «Де праця – там і пісня». Українські фольклористи К. Квітка, композитори М. Лисенко, М. Леонтович та інші не лише збирали народні пісні, а й обробляли їх для використання в процесі музичного виховання, адже музичний фольклор містить великий педагогічний потенціал та сприяє етичному та духовному вихованню.

Широке використання музики свого народу в навчанні підвищує у дітей рівень музичного сприймання, яке стає більш осмисленим, емоційним, та проявляється у стійкості уваги на уроці, в намаганні дізнатися більше про творчість різних композиторів, частіше слухати народну музику.

Фольклор (англ. *folklore*, букв. – народна мудрість; народне знання), або усна народна творчість – художня колективна літературна і музична творча діяльність народу, яка засобами мови зберегла знання про життя і природу, давні культи і вірування, розуміння світу, думки, уявлення, почуття і переживання, народнопоетичної фантазії. До фольклору відносяться різножанрові твори, що виникають в певному середовищі, передаються з уст в уста з давніх-давен, зазнаючи певних змін, мають ритуально-магічне, обрядове, естетичне, розважальне, виховне значення.

Термін «фольклор» запровадив 1846 року англійський археолог Вільям Томс, який під псевдонімом А. Мертон надрукував у часописі «Атенеум» (№ 982) статтю «The Folklore». Тим самим він дав ім'я явищу, що його в Європі вивчали вже протягом століть, але називали по-різному, розпливчато та описово. «Folk» означало у нього народ, «lore» – мудрість, а разом визначив як «неписану історію, що фіксує залишки давніх вірувань, звичаїв і подібного в сучасній цивілізації». Проминуло ще півтора сторіччя, і тепер більшість фахівців переконані, що існує фольклор, тісніше пов'язаний саме із «сучасною цивілізацією», проте відносно конкретного наповнення терміну «фольклор» згоди вони так й не дійшли [4]. Офіційно це поняття було визнане англійським Фольклорним товариством в 1879 році.

Наука, що вивчає фольклор, або фольклористика має справу з проблемою вгасання слідів духовної діяльності людини з плином часу; ця своєрідна ентропія призводить до зникнення творів, своєчасно не зафіксованих за допомогою писемності або інших технічних засобів. Немає сумніву, що сучасні греки не знали би навіть імені Гомера, якби приписувані йому поеми не було записано в VI ст. до н. е. Отже, не треба дивуватися, що й сам предмет фольклористики поки що не знайшов загальноприйнятого визначення.

Таким чином, поняття «фольклор» – сума створених народом та існуючі в народних масах культури на основі словесності (перекази, пісні, казки, епос), музика (пісні, інструментальні наспіви і п'єси), театр (драми, сатиричні п'єси, театр ляльок), танець.

В наші часи продовжується творитися фольклор, бо саме він допомагає людям, вихователям та вчителям в доступній формі донести дітям історичну велич, глибоку мудрість українського народу та неповторну красу.

Існує багато трактувань досліджуваного терміну, проте всі вони схожі між собою: «Фольклор – це книга землі» [7, с. 2]. Цю книгу треба кожному

навчитися читати; «Фольклор – твори усної народної творчості (думи, казки, частівки, приказки, пісні та інше)» [6, с. 574]. «Фольклор» – це усна народна творчість трудового народу» [2].

Можна виділити властиві ознаки фольклору: *анонімність* (втрата авторства в процесі побутування, що одночасно є і процесом колективного творення); *варіативність* (паралельне існування кількох варіантів одного і того ж фольклорного твору); *імпровізаційність* (співтворчість у процесі виконання, додавання, або віднімання елементів фольклорного твору); *усність* (усна форма творення, побутування, синхронічна або діахронічна передача) [1, с. 10].

Не слід забувати при вивченні фольклору про визначення характерних типових інтонацій музичної мови (області, регіону), знайомство з образною символікою, ритмічними особливостями, унікальними автентичними музичними інструментами, обрядовими піснями та звичаями. Важливо розглядати фольклор як цілісний духовний, матеріальний і практичний світ.

Відзначимо, що одним з методів виховання засобами фольклору є варіант етапності:

- пізнавальний (нагромадження знань фольклору і подальші інтелектуально-операційні дії);
- емоційно-смісловий (розвиток здібностей до художньо-творчого переживання, формування естетичної, чуттєвої культури);
- художньо-діяльнісний (практична реалізація засвоєних знань, навичок сприйняття творів фольклору у процесі організації та проведення народних свят, обрядів, експедицій).

Висновки. Відмітимо, що соціально-педагогічне значення українського фольклору настільки багатогранне, де знаходять відображення не лише естетичні й етичні ідеали, а й історія, філософія, психологія, дидактика – вся ціннісна система, культурна спадщина українського народу, яку він передавав поколінням.

Український народний фольклор надзвичайно важлива складова частина культури. Це система духовного життя народу, в якій відбиваються моральні, етичні погляди і цінності людей. Українському фольклору властиві життєвість змісту, велика емоційна сила, яскрава образна виразність. Активне спілкування з народним мистецтвом дарує дітям насолоду, збагачує їх духовний світ, активізує і розвиває емоційну чутливість.

Отже, змалечку дітей потрібно залучати до слухання, співу фольклорних творів, поступово їх слух засвоїть мелодичні інтонації та ритмічні особливості характерні для української музики, які стануть не лише близьким, а й необхідними. Систематичне залучення учнів в організацію і проведення науково-дослідницької та художньо-творчої роботи не лише виховуватиме національну культуру, а й спонукатиме їх до свідомого використання у діяльності елементів творчості, проявлення схильності до самовираження, узагальнення, вміння робити висновки, синтезувати, систематизувати інформацію, знаходити головне, як результат – зростання активності під час засвоєння знань з фольклору.

Список використаних джерел:

1. Грица С. В ім'я збереження фольклору. *Фольклор у просторі та часі*. Тернопіль. 2000. 226 с.
2. Губіак В. Виховання учнів на засадах народної творчості і фольклору. *Рідна школа*. 1999. № 11. С. 9-10.
3. Динеков П. Български фолклор. София, 1980. Ч. 1. С. 10.
4. Довженюк Г. Український народний фольклор. К.: Наук. думка, 1981. 172 с.
5. Лановик З., Лановик М. Усна народна творчість: Підручник. К.: Освіта, 2001. 595 с.
6. Лобова О. В. Музика. Підручник для 4 класу. К.: Школяр, 2004. 143 с.
7. Осипець Р. Українська музична пісня – основа музичного виховання. *Мистецтво та освіта*, 2000. № 3. С. 6-9.
8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. К.: Рад. школа, 1977. 176 с.